

You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wpływ migracji definitywnych na przyrost rzeczywisty i zmiany struktur ludności w latach 1975-1996 - recenzja

Author: Alicja Szajnowska-Wysocka

Citation style: Szajnowska-Wysocka Alicja. (2002). Wpływ migracji definitywnych na przyrost rzeczywisty i zmiany struktur ludności w latach 1975-1996 - recenzja. "Przegląd Geograficzny" (2002, nr 2, s. 285-300).

Uznanie autorstwa - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

E. Z. Zdrojewski – *Wpływ migracji definitywnych na przyrost rzeczywisty i zmiany struktur ludności w latach 1975–1996*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2000; 522 s., 153 tab., 46 ryc.

Na zakończenie poprzedniego stulecia pojawiło się na rynku wydawniczym monumentalne dzieło o charakterze monografii poświęconej tematyce ludnościowej. Jest ono niepowtarzalne z wielu względów.

Po pierwsze, struktury i procesy ludnościowe nie tylko są odzwierciedleniem cech jakościowych populacji na określonym obszarze, ale również zawierają informacje o kierunku ich rozwoju. Stają się podstawowym elementem polityki społecznej i ekonomicznej, efektywność działań ludzkich zależy bowiem od znajomości struktur i procesów demograficznych. Z tego wynika ranga problemu stanowiącego przedmiot i cele studialne omawianej monografii – jest nim obszerna i wnikliwa analiza ruchu wędrownego (wewnętrznego i zagranicznego) na:

- a) wielkość przyrostu rzeczywistego,
- b) zmiany zaludnienia poszczególnych województw,
- c) przemiany struktur ludności (demograficznej i społeczno-zawodowej) w dychotomicznym podziale na: miasto–wieś.

Ów problem nabiera coraz większego znaczenia – jest nie tylko przedmiotem naukowej refleksji, ale również publicznej uwagi. Jest odczytywany jako swoisty indyktor przemian w układzie społeczno-ekonomicznym. Używa się często analogii optycznej, iż w procesach ludnościowych jak w soczewce odbijają się złożone problemy rozwoju cywilizacyjnego. Przemieszczenia ludności nabierają współcześnie nowych wymiarów, stają się cechą charakteryzującą dzisiejsze społeczeństwa. Autor podjął się więc bardzo trudnego i złożonego zadania badawczego, ale zrealizował je znakomicie.

Po drugie, zakres przestrzenny prezentowanego dzieła jest imponujący, bowiem dotyczy całego kraju według dawnych województw, zakres czasowy zaś obejmuje 22 lata (1975–1996). Tak zakrojony obszar i czas badawczy pozwolił na ujęcie procesualne ruchu wędrownego i jego wpływu na struktury ludnościowe. Dało to autorowi możliwość weryfikacji ukonstytuowanych już w tematyce ludnościowej tez i sprawdzenia własnych hipotez oraz ustalenia nowych tendencji i prawidłowości badanych zjawisk i procesów.

Po trzecie, omawiana rozprawa służy także celom aplikacyjnym. Zamierzeniem autora było, aby przedstawiona monografia dostarczyła jak najwięcej przesłanek dla aktywnej polityki ludnościowej w Polsce, bowiem polityka migracyjna daje największe możliwości stymulowania przestrzennego strumienia migracyjnych stosownie do aktualnej sytuacji ekonomicznej i pożądanego kierunku przemian ludnościowych. Ponadto wyraziście zaznaczył się cel metodologiczno-dydaktyczny, ponieważ autor dla tak ogromnego zadania badawczego zgromadził bardzo bogatą literaturę, którą pomnożyła realizacja licznych zadań badawczych – liczy ona 742 pozycje. Taka koncentracja piśmiennictwa przedmiotowego jest niezmiernie cenna dla zainteresowanych specjalistów, może też służyć do celów dydaktycznych. Te ostatnie autor realizuje poprzez omówienie źródeł empirycznych dla badań ludnościowych.

Po czwarte; niespotykany zakres badawczy i rozliczne cele poznawcze zostały spełnione w sposób zdyscyplinowany i czytelny. Zgodnie z nakreślonymi celami poznawczymi i na podstawie znajomości tez tematycznych sformułowano kilka zagadnień badawczych, a mianowicie:

- 1) Jakie były podstawowe uwarunkowania ruchu wędrowskiego ludności w Polsce?
- 2) Jaki był wpływ tego ruchu na ogólne tempo przyrostu rzeczywistego ludności w miastach i na wsi oraz w poszczególnych województwach?
- 3) W jakim stopniu migracje stałe determinowały zmiany rozmieszczenia ludności?
- 4) Jaką rolę pełnił ruch wędrowski w przemianach struktury ludności miejskiej i wiejskiej według płci, wieku i stanu cywilnego?
- 5) Czy mobilność terytorialna ludności różnicuje struktury według stosunku do pracy, podstawowych źródeł utrzymania i poziomu wykształcenia?
- 6) Jakie są następstwa migracji stałych w odniesieniu do miast i wsi oraz ich wpływ na poziom reprodukcji ludności?
- 7) Czy zachodzi potrzeba sterowania procesami migracyjnymi w Polsce?.

Odpowiedź na powyższe pytania nie była łatwa, ponieważ przemiany ludnościowe dokonują się za sprawą wielu współzależnych czynników społecznych, gospodarczych, kulturowych, a nawet przyrodniczych. Podjęcie się analizy tak rozległej problematyki zasługuje zatem na uznanie, nie mówiąc o przydatności licznych ustaleń studialnych w dalszych badaniach ludności, a zwłaszcza polityki ludnościowej kraju i jej regionalnego zróżnicowania.

Należy zauważyć, iż omawiana rozprawa, mimo iż jest bardzo obszerna, nie przytłacza, bo jej przejrzysta struktura została podporządkowana postawionym celom i zadaniom badawczym. Książka składa się z sześciu rozdziałów. W rozdziale I na tle dotychczasowych tendencji badawczych wytypowano cele, postawiono hipotezy i wyznaczono zakresy: przestrzenne i czasowy, następnie scharakteryzowano źródła empiryczne i przedstawiono zastosowane metody analityczne.

Imponujący, liczący ponad 50 stron rozdział II poświęcono uwarunkowaniom migracji stałych. Rozpoczyna go interesujący przegląd badań nad czynnikami migracji. Jest on bardzo ważnym wkładem metodologicznym i poznawczym dla rozpatrywanej dyscypliny naukowej, zwłaszcza że przyczyny migracyjne są przedmiotem nieustannych studiów wieloaspektowych, socjologicznych, urbanistycznych, geograficznych, ekonomicznych i planistycznych. Ów obszerny rozdział podzielono na 6 okresów chronologicznych, w których przedstawiono specyficzne dlań przyczyny migracyjne, a mianowicie:

- lata zasiedlania Ziemi Zachodnich i Północnych,
- kolektywizacja rolnictwa i początek ekstensywnego uprzemysłowienia,
- dekada równomiernego rozwoju kraju (lata 60.),
- koncentracja ludności miejskiej i depopulacja obszarów wiejskich (lata 70.),
- oddziaływanie kryzysu społeczno-ekonomicznego na zachowania przestrzenne ludności (lata 80.),
- wpływ transformacji ustrojowej i restrukturyzacji gospodarczej na przemieszczenia ludności (lata 90.).

Rozdział III poświęcono migracjom wewnętrznym. Szczegółowa analiza napływu i odpływu ludności do miast i wsi ukazała podstawowe kierunki przemieszczeń i ich regionalne zróżnicowanie w rozmiarach ruchliwości przestrzennej. Salda dla miast i wsi wykazały dodatni wpływ migracji na dynamiczny przyrost rzeczywisty ludności miejskiej oraz depopulację obszarów wiejskich. Analiza zasięgów migracyjnych dała podstawę do wydzielenia migracji wewnątrzwojewódzkich i międzywojewódzkich.

Rozdział IV dotyczy migracji zagranicznych. Rozpoczyna go podrozdział przedstawiający znaczenie i uwarunkowania migracji zagranicznych różnych regionów. Obliczany bilans migracji okazał się ujemny zarówno w odniesieniu do całego kraju, jak i poszczególnych regionów. Analiza regionalna ukazała obszary o szczególnie dużej emigracji poza granice kraju.

W rozdziale piątym przedstawiono wszelkie skutki jakie czynią migracje stałe w poziomie zaludnienia, rozmieszczenia i w strukturach ludności dla poszczególnych województw. Roli ruchu wędrownego w kształtowaniu struktur i procesów ludnościowych autor z całą świadomością rangi problemu poświęca aż około 140 stron. Ten obszerny rozdział jest znakomicie udokumentowany stosownymi wykresami i kartogramami oraz tablicami analitycznymi. W ogóle ta monumentalna monografia zawiera cenne dla analiz porównawczych (w czasie i w przestrzeni) udokumentowanie faktograficzne. Autor dokonał w nim systematycznego omówienia całego dokonanego już studium ludnościowego, którego staranność dokumentuje dołączony bogaty aneks statystyczny obejmujący ponad 100 tablic.

Alicja Szajnowska-Wysocka

Katedra Geografii Ekonomicznej US, Sosnowiec